

Pääsanan jälkeiset demonstratiivit itämerensuomalaisissa ja pohjoisvenäjän murteissa

CHINGDUANG YURAYONG

Väitöksenalkajaisitelmä Helsingin yliopistossa 14. marraskuuta 2020¹

Euraasia, suurimpana mantereena maailmassa, on jaettu etnolingvistisin perustein pohjoiseen ja eteläiseen vyöhykkeeseen. Pohjoinen vyöhyke käsittää tundra- ja taiga-alueita, joilla suurinta osaa uralilaisista kielistä sekä sukupuuttoon kuolleita paleoeurooppalaisia kieliä on puhuttu. Eteläinen vyöhyke taas levittäytyy aroalueille, joilla puhutaan muun muassa indoeurooppalaisia ja turkkilaisia kieliä (ks. esim. Nichols 1992). Siitä huolimatta, että pohjoista vyöhykettä asuttaa nykyisin indoeurooppalainen väestö – nimittäin venäläiset – jo varhaisissa skandinaavisissa ja slaavilaisissa lähteissä on mainittu merkittävä määrä pohjoisen ei-indoeurooppalaista paikannimistöä (ks. esim. Saarikivi & Lavento 2012).

Edellä kuvattu maantieteellinen jako soveltuu myös Luoteis-Venäjään sekä etnografisesti että kielellisesti. Kyseessä on moninainen alue, jolla kaksi kieliyhteisöä – uralilainen ja slaavilainen väestö – ovat oleskelleet rinnakkain yli vuosituhannen. Viimeisen vuosituhannen aikana jatkuvasti vaihtuvasta väestörakenteesta ja etnisyydestä johtuen Luoteis-Venäjällä on havaittavissa lukuisia jälkiä alkuperäisasukkaiden kielen ja kulttuurin vaihdosta slaaviin (Bjørnflaten 2006). Vaihtoa on tapahtunut erityisesti uralilaisissa kieliyhteisöissä Arkangelin alueella ja Vologdan alueen itäpuolella, joilla uralilaisen puhuma-alueen Pohjois-Euraasian jatkumossa esiintyy aukko (ks. esim. Ahlqvist 2006; Saarikivi 2007).

Kuvatussa tilanteessa voidaan puhua entisen väestön slaavilaistumisesta pikemmin kuin slaavilaisen yhteisön sekoittumisesta entiseen väestöön, koska syntynyt moni-

1. Tämä kirjoitus perustuu alkuperäiseen englanninkieliseen väitöksenalkajaisitelmään. Suomenkielisen tekstin sujuvuutta ja luettavuutta tarkisti Mari Nikonen, jolle kirjoittaja esittää lämpimät kiitokset.

kansainen ja monikielinen yhteisö on perinyt slaavilaisen kielen ja kulttuurin käytön, vaikka entisten ei-slaavilaisten asukkaiden kanssa käyty vuorovaikutus saattoikin vaikuttaa slaavilaisuuteen (Timberlake 2013). Tätä vaihtoskenaariota tukevat myös geneettiset tiedot, joiden mukaan Luoteis-Venäjän slaavia puhuva väestö on geneettisesti hyvin läheistä sukua itämerensuomalaisille naapureilleen (ks. esim. Kushniarevich, Utevska ym. 2015: 3).

Samalla tavalla Luoteis-Venäjällä puhuttava slaavilainen kielimuoto on tunnettu ei-slaavilaisista kielen piirteistään, jotka on omaksuttu venäläisen kieliyhteisön vaikutuksen alaisuudessa olevista uralilaisista kielistä substraattipiirteinä (ks. esim. Veenker 1967; Vlasto 1986: 304–313). Näin ollen pohjoisvenäjän murteiden uralilaisesta substraatista on tullut yksi keskeisimmistä tutkimusaiheista sekä slaavilaisessa että uralilaisessa kielentutkimuksessa. Venäjän kieleen mahdollisesti omaksuttujen uralilaisten substraattipiirteiden joukossa yksi keskustelluimmista piirteistä ovat pääsanan jälkeiset demonstratiivit.

Pääsanan jälkiasemassa esiintyvät demonstraatiit ovat ilmiö, joka on aiemmin havaittu Luoteis-Venäjällä puhuttavista kielistä erityisesti itämerensuomalaisissa kielissä, kuten vepsän ja lyydin kielessä (esim. Larjavaara 1986) sekä pohjoisvenäjän murteissa (esim. Kuz'mina & Nemčenko 1962), esimerkiksi vepsän *leib se* ja pohjoisvenäjän *hleb-ot*, sananmukaisesti 'leipä se'. Tätä voidaan pitää epätyypillisenä piirteenä itämerensuomalaisille ja slaavilaisille kielille, jotka ovat typologisesti *head-final*-kieliä. Termillä viitataan sellaisiin kieliin, joissa perussanajärjestyksessä määrite edeltää pääsanaa, esimerkiksi adjektiivi edeltää substantiivia. Toisin sanoen sanajärjestys määrite-pääsana, kuten suomessa *se leipä* ja kirjavenäjässä *tot hleb*, edustaa tunnusmerkitöntä sanajärjestystä nominilausekkeessa. Sen lisäksi pohjoisvenäjän pääsanan jälkeiset demonstratiivit ovat tunnettuja myös taivutusmuodoistaan, jotka mukautuvat pääsanan sijaan, lukuun ja sukuun tai edeltävän sanan viimeisen tavun vokaaliin (Trubinskij 1970: 66; Mendoza 2011: 249). Kyseistä ominaisuutta ei ole havaittavissa venäjän keski- ja etelämurteissa ja Siperian murteissa, joissa pääsanan jälkeiset demonstratiivit esiintyvät aina neutrin perusmuodoissaan *to* tai *tɔ*.

Aiemmissä tutkimuksissa (esim. Kettunen 1943; Kiparsky 1967) pääsanan jälkeisten demonstraatiivien käyttöä on usein pyritty rinnastamaan määräisiin artikkeleihin skandinaavisissa ja Balkanin kielissä, esimerkiksi islannin *brauðið* ja bulgarian *hljabät* 'se tietty leipä'. Kuitenkin 1900-luvun loppupuolelle tultaessa edistykset funktionaalissa ja vuorovaikutuslingvistiikassa ovat johdattaneet tutkijoita uudenlaiseen tulkintaan, joka ei perustu ainoastaan määräisyyden merkitsemiseen vaan myös laajempaan käyttöalaaan, jolloin huomioidaan myös informaattiorakenne ja keskustelijoiden vuorovaikutus (ks. esim. Leinonen 1998).

Samalla pohjoisvenäjän murteiden pääsanan jälkeisten taipuvien demonstraatiivien alkuperästä on esitetty 1900-luvun puolesta välistä lähtien ristiriitaisia ajatuksia. Yhtäältä uralilaisiin kieliin perehtyneet tutkijat pitävät pääsanan jälkeisiä demonstraatiiveja usein pohjoisvenäjän murteiden substraattipiirteinä (Veenker 1967: 88–90; Kiparsky 1969: 25–26). Hypoteesia tukee se, että vastaavaa piirrettä ei tavata muissa itäslaavilaisissa kielissä – valkovenäjässä, rusiinissa ja ukrainassa – ja muissa venäjän murteissa esiintyy vain taipumaton *to* tai *tɔ*. Toisaalta itämerensuomalaisten kielten tutki-

jat (esim. Larjavaara 1986: 321–323) pitävät tätä kielen piirrettä venäjän superstraattivaikutuksena vahvasti venäläistyneissä itämerensuomalaisissa kielissä kuten vepsän kielessä, kun taas muut slaavilaisten kielten tutkijat ovat puolustaneet, että kyseessä on pohjoisvenäjän murteissa säilynyt arkaainen slaavilainen piirre (Vahros 1951; Vaillant 1977: 265–266). Kuitenkin tuoreimmat tutkimukset ovat esittäneet myös sellaisen ajatuksen, että pohjoisvenäjän murteiden pääsananjälkeiset demonstratiivit ovat kaksisuuntaisesta slaavilais-uralilaisesta kontaktista syntynyt kielenmuutoksen tulos (Leinonen 1998; Kasatkina 2007), joka johtuu viime kädessä laajasta Pohjois-Venäjän alueen areaalisesta tendenssistä (Stadnik-Holzer 2006).

Pohjoisvenäjän murteiden pääsananjälkeisten demonstratiivien alkuperän selvittämisessä on otettava huomioon myös itämerensuomalaisten ja slaavilaisten kansojen kielisosiologia ja kontaktitilanne, erityisesti Muinais-Novgorodin tasavallan ajalta. Itämerensuomalais-slaavilaisten kontaktien varhaisimmassa vaiheessa ei esiinny todistetta, joka viittaisi slaavin kielen dominoivaan asemaan Luoteis-Venäjän alueilla heti slaavien tulon jälkeen 400-luvulla (ks. esim. Timberlake 2013; Lindstedt & Salmela 2020). Sen sijaan entisten itämerensuomalaisten puhuma-alueiden slaavilaistuminen olisi edennyt vielä hitaasti adstraattiskenaariosta, jossa sekä itämerensuomalaiset että slaavilaiset kielen puhujat oppivat toistensa kieltä, mistä kehittyi monikielinen yhteiskunta erityisesti seka-avioliiton kautta (ks. esim. Sarhimaa 1999: 43–50). Tällaisista kielikontakteista syntyi itämerensuomalaisvaikutteinen slaavilainen kielimuoto, joka myöhemmin periytyi seuraaville sukupolville ja lopulta ilmeni myös laajemman kieliyhteisön käytössä (Timberlake 2013: 338).

Sen jälkeen, kun Muinais-Novgorodin tasavalta joutui Moskovan ruhtinaskunnan alaisuuteen 1400-luvun puolessavälissä (Schaeken 2012: 15), Moskovassa puhuttuun venäjän keskimurteeseen pohjautuvasta venäjän kirjakielestä on tullut uudesti rakennetun monikansaisen valtion virallinen kieli. Tämä dominoiva asema teki venäjän kielestä kontaktitilanteessa sosiopoliittisesti vahvan (Kappeler 2001: 247–248). Viimeistään Venäjän vallankumouksen myötä 1910-luvulla itämerensuomalais-slaavilainen adstraatti Muinais-Novgorodin ajalta romahti dramaattisesti ja venäjän kieli saavutti superstraattiaseman, jossa se vallitsi muita Neuvostoliiton vähemmistökieliä. Tämä sosiopoliittinen muutos vähensi myös turkkilaisten kielten – erityisesti tšuvassin ja tataarin – roolia kauppakäynnin kielinä Keski-Venäjän alueilla, ja venäjän kielen vaikutuksia tulvi yhä vahvasti vähemmistökieliin, ei pelkästään ei-slaavilaisiin vaan myös slaavilaisiin kielimuotoihin kuten ukrainaankin ja valkovenäjään tai jopa venäjän alueellisiin varieteetteihin (ks. esim. Vaahtera 2009). Vauhdikas kaupungistuminen 1960-luvulla nopeutti entisestään kielenvaihtoa venäjään, sillä ihmisiä houkuteltiin muuttamaan asuinpaikkansa isompiin taloudellisiin keskuksiin, joissa ei ollut mahdollista puhua heidän omaa äidinkieltään vaan ainoastaan venäjää (Lallukka 2001).

Murretutkimuksen näkökulmasta historiallisten kaupunkikeskusten kuten Novgorodin ja Pihkovan lähistöllä sekä Pietarin alueella puhuttavat venäjän murteet eivät nykyisin kuulu pohjois- vaan keskivenäjän murrejatkuun (ks. esim. Kasatkin 1999: 96). Näin ollen itämerensuomalaisten ja pohjoisvenäjän nykymurteiden diffuusio, joka olisi vaikuttanut demonstratiivijärjestelmän kehitykseen, todennäköisemmin alkoi 1400–1500-lukujen jälkeen, kun Moskova oli pariin otteeseen valloittanut Novgo-

rodin. Historiallisten kaupunkikeskusten sijaan kyseinen myöhäisempi kontaktikeskus kohdistuisi Äänisen ympäristöön Vologdan alueella, jonne itämerensuomalaisten kielten itäisimmät puhuma-alueet nykyisin ulottuvat.

Näillä historiallisilla, sosiopoliittisilla ja dialektologisilla tiedoilla käsillä oleva tutkimus pyrkii vastaamaan kysymyksiin, jotka koskevat (i) pääsananjälkeisten demonstratiivien käyttöalaa, (ii) niiden merkitystä itämerensuomalaisten ja slaavilaisten kielten historian ymmärtämisessä ja (iii) sitä, ovatko pääsananjälkeiset demonstratiivit pohjoisvenäjässä syntyneet itämerensuomalaisesta substraatista.

Tutkimuksessa käytetty kieliaineisto edustaa puhuma-alueita, jotka ulottuvat Pohjois-Latviassa sijaitsevalta Kuurinmaalta Arkangelin alueelle Luoteis-Venäjälle. Tekstikokoelmiin ja korpuksiin perustuva aineisto koostuu kolmestatoista itämerensuomalaisesta varieteetistä sekä Vologdan ja Arkangelin alueilla puhuttavista pohjoisvenäjän varieteeteista. Kyseinen kielivalikoima perustuu itämerensuomalais-slaavilaisten kontaktialueiden alueelliseen jakaumaan ja jatkumoon, johon slaavit saapuivat etelästä. Nykykielten lisäksi tässä tutkimuksessa käytetään myös Novgorodin tuohiasiakirjoja lähtienä 1000–1400-luvulla puhuttuun historialliseen pohjoisvenäjän murteeseen.

Asetettuja tutkimuskysymyksiä lähestytään historiallis-vertailevan kielitieteen, kielikontaktitutkimuksen ja areaalitypologian menetelmillä. Kyseisellä metodisella trianguloinnilla kontakteissa olevia kielimuotoja – sekä itämerensuomalaisia sukieliä että eri kielikuntiin kuuluvia itämerensuomalaisia ja slaavilaisia kieliä – vertaillaan sekä synkronisesti että diakronisesti. Vertailu perustuu tutkittavan kielen piirteiden eri kielissä esiintyvien samankaltaisuuksien ja yhtäläisyyksien tunnistamiseen. Tässä tapauksessa se koskee pääsananjälkeisten demonstratiivien käyttöä itämerensuomalaisten kielten ja pohjoisvenäjän murteiden puhuma-alueilla Luoteis-Venäjällä. Kyseinen vertaileva tarkastelu asettaa itämerensuomalais-slaavilaisten kontaktien mikroaluekontekstin myös laajempaan kielitypologian keskusteluun sanajärjestyksestä, sanaluokista, deiksiksestä, määräisyydestä sekä viittaavuudesta, informaatorakenteesta ja puhujan asennoitumisesta.

Aineiston analyysissä on yhdistelty kvalitatiivista ja kvantitatiivista menetelmää, joiden avulla pääsananjälkeisten demonstratiivien käyttäytymistä kielen järjestelmässä ja niiden alueellista jakaumaa mikroalueen tasolla on pystytty ymmärtämään paremmin. Tutkimustulokset on myös rinnastettu maantieteelliseen tietoon, joka osoittaa kieliyhteisöjen sijainnin ja kielellisen samankaltaisuuden vastaavuuden.

Tässä tutkimuksessa kaikki demonstratiivin esiintymät aineistossa kuten alla olevassa vepsän esimerkissä on analysoitu ja luokiteltu seuraavien typologisten kriteerien mukaan.

Etelävepsä

Kosta, näähtaše-k, kondi se jo taganaa!

Kosta nähä-IMP.2SG karhu DEM jo takana

'Kosta, katso, karhu se (on) jo takana(si)!' (Zajceva & Mullanen 1969: 222–223)

Ensinnäkin demonstratiivi on luokiteltu sen perusteella, mille pääsananjälkeiselle demonstratiiville sijoittuu. Pääsanana edeltävä demonstratiivi esiintyy esimerkiksi

rakenteessa *se kondi* 'se karhu', kun taas pääsanan jälkeinen demonstratiivi tavataan esimerkiksi yllä olevassa esimerkissä *kondi se* 'karhu se.' Yleinen havaittu tendenssi on se, että kantasuomen demonstratiivin **se* ja pohjoisvenäjän demonstratiivin *tot* käyttö pääsanan jälkiasemassa – tyypissä *kondi se* – esiintyy sitä useammin, mitä idemmäksi liikutaan. Maantieteelliseen tietoon perustuva havainto viittaa siihen, että kielen välinen variaatio on vahvassa suhteessa puhuma-alueisiin. Samalla puhuma-alueiden sijainti määrittelee myös pääsanan jälkeisten demonstratiivien käyttäytymistä kussakin kielimuodossa, erityisesti syntaktisten ja pragmaattisten funktioiden yhteydessä.

Toinen pääpaino aineiston analyysissä on ollut määrittellä sellaisia tekijöitä, jotka suosivat pääsanan jälkeisten demonstratiivien käyttöä enemmän kuin pääsanaa edeltäviä demonstratiiveja. Tärkeä kysymys kuuluu, vastaavatko pääsanan jälkeiset demonstratiivit käyttöalaltaan määräisiä artikkeleita. Vastavuuden selvittämiseksi on tarkasteltu aineistossa esiintyviä demonstratiiveja sellaisissa viittaussuhteissa, jotka Beckerin (2018) ja Königin (2018) mukaan vaativat tavallisesti määräisen artikkelin käytön:

- (i) deiktinen (engl. *deictic*)
- (ii) rekognitionaalinen (engl. *recognitional*)
- (iii) absoluuttisesti ainutlaatuinen (engl. *absolutely unique*)
- (iv) anaforinen (engl. *anaphoric*)
- (v) silloittava (engl. *bridging*)
- (vi) tilannekohtaisesti ainutlaatuinen (engl. *situationally unique*)
- (vii) rakentava (engl. *establishing*).

Kun otetaan huomioon edeltävä konteksti ja lausuman tilannekohta, yllä olevassa esimerkissä *kondi se* demonstratiivin voidaan katsoa toimivan deiktisessä käytössä, jos se kohdentaa kuulijan huomion takana seisovaan karhuun, tai anaforisessa käytössä, jos se viittaa aiemmin mainittuun karhuun. Viittaussuhteita tarkasteltaessa aineiston analyysi paljastaa sen, esiintyykö deiktisyysasteessa eroa pääsanaa edeltävien ja seuraavien demonstratiivien välillä. Siitä huolimatta pääsanan jälkeisten demonstratiivien käyttöä ei pysty tulkitsemaan pelkästään määräisyyden näkökulmasta vaan muutkin pragmaattiset ulottuvuudet voivat tarkentaa kuvausta siitä, miten pääsanan jälkeiset demonstratiivit käyttäytyvät kielijärjestelmässä.

Informaatorakenteen näkökulmasta pääsanan jälkeiset demonstratiivit toimivat monissa esimerkkitapauksissa topiikin merkitsemisen tunnuksina kuten edellä esitettyssä esimerkissä, jossa demonstratiivi viittaa lausuman puheenaiheeseen eli 'karhuun' (ks. esim. Lambrecht 1994). Samalla aineistossa on havaittavissa myös pääsanan jälkeisten demonstratiivien käyttökonteksteja, jotka ovat tavallisia fokuksen merkitysijälle, kuten (i) korjaukselle, (ii) toistolle, (iii) paralleelien korostukselle ja (iv) ylimääräistä tietoa ilmaisevalle tai tulkintakehystä rajoittavalle jälkiajatusrakenteelle (ks. Krifka 2008). Keskustelijoiden vuorovaikutuksen näkökulmasta taas pääsanan jälkeiset demonstratiivit palvelevat myös sellaista käyttöä, jossa puhuja asennoituu puheessa olevaan asiintilaan joko subjektiivisesti omalta henkilökohtaiselta kannaltaan tai intersubjektiivisesti kuulijan kanssa jaetun kannan kautta (ks. Hunston & Thompson 2000; Du Bois 2007). Edellä esitettyssä esimerkissä puhuja käyttää demonstratiivia

kondi se molemmille keskustelijoille yhteisen huomion rakentamiseen ja varoituksena kuulijalle siitä, että karhu lähestyy takaa.

Itämerensuomalaisissa ja pohjoisvenäjän varieteeteissa esiintyvien pääsananjälkeisten demonstratiivien vertailun tuloksena tutkimuksessa on selvitetty yhteiset piirteet, joita esiintyy koko tutkittavalla kielialueella. Lisäksi muutamat yhteiset kehityslinjat kielipiillisisä kategorioissa ja demonstratiivijärjestelmässä eli isoglossit paljastavat erilaisia mikroalueita eli *areaaligeneettisiä yksikköitä* (engl. *areal genetic units*, Helinski 2003) itämerensuomalaisten keskuudessa sekä kosketuksia kontakteissa oleviin pohjoisvenäjän murteisiin. Eri näkökulmista saavutettuja tutkimustuloksia on käytetty selittämään pääsananjälkeisten demonstratiivien syntyä ja kehitystä itämerensuomalaisissa ja pohjoisvenäjän murteissa.

Lähteet

- AHLQVIST, ARJA 2006: Ancient lakes in the former Finno-Ugrian territories of Central Russia. An experimental onomastic palaeo-geographical study. – Juhani Nuorluoto (toim.), *The slavification of the Russian north. Mechanisms and chronology* s. 11–49. Slavica Helsingiensia 27. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- BECKER, LAURA 2018: *Articles in the world's languages*. Universität Leipzig.
- BJØRNFLATEN, JAN IVAR 2006: Chronologies of the Slavification of Northern Russia mirrored by Slavic loanwords in Finnic and Baltic. – Juhani Nuorluoto (toim.), *The Slavification of the Russian North. Mechanisms and chronology* s. 50–77. Slavica Helsingiensia 27. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- DU BOIS, JOHN W. 2007: The stance triangle. – Robert Englebretson (toim.), *Stancetaking in discourse. Subjectivity, evaluation, interaction* s. 139–182. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- HELINSKI, EUGENE 2003: Areal groupings (Sprachbünde) within and across the borders of the Uralic language family. A survey. – *Nyelvtudományi közlemények* 100 s. 156–167.
- HUNSTON, SUSAN – THOMPSON, GEOFFREY 2000: Evaluation. An introduction. – Susan Hunston & Geoffrey Thompson (toim.), *Evaluation in text. Authorial stance and the construction of discourse* s. 1–27. Oxford: Oxford University Press.
- KAPPELER, ANDREAS 2001: *The Russian Empire. A multiethnic history*. Harlow: Pearson Education.
- KASATKIN, LEONID L. 1999: *Russkie dialekty. Karty*. Moskva: Nauka.
- KASATKINA, ROZALIJA F. 2007: Pseudoartikl' i predartikl' v severnorusskih govorah. – Juhani Nuorluoto (toim.), *Topic on the ethnic, linguistic and cultural making of the Russian North* s. 101–110. Slavica Helsingiensia 32. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KETTUNEN, LAURI 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KIPARSKY, VALENTIN 1967: *Russische historische Grammatik. Band 2. Die Entwicklung des Formensystems*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- 1969: *Gibt es ein finnougrieches Substrat im Slavischen?* Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia B 153/4. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- KRIFKA, MANFRED 2008: Basic notions of information structure. – *Acta Linguistica Hungarica* 55 s. 243–276.

- KUSHNIAREVICH, ALENA – UTEVSKA, OLGA ET AL. 2015: Genetic heritage of the Balto-Slavic speaking populations. A synthesis of autosomal, mitochondrial and Y-chromosomal data. – *PLoS ONE* 10 (9). <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0135820> (2.2.2020).
- KUZ'MINA, IRINA B. & NEMČENKO, E. V. 1962: K voprosu o postpositivnyx časticax v russkix govorax. – V. G. Orlova (toim.), *Materialy i issledovanija po russkoj dialektologii. Novaja serija. Tom. 3* s. 5–32. Moskva: Nauka.
- KÖNIG, EKKEHARD 2018: Definite articles and their uses. Diversity and patterns of variation. – Daniël Olmen, Tanja Mortelmans & Frank Brisard (toim.), *Aspects of linguistic variation* s. 165–184. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LAMBRECHT, KNUD 1994: *Information structure and sentence form. Topic, focus and the mental representation of discourse referents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LALLUKKA, SEPPO 2001: Finno-Ugrians of Russia. Vanishing cultural communities? – *Nationalities Papers* 29 s. 9–39.
- LARJAVAARA, MATTI 1986: *Itämerensuomen demonstratiivit 1. Karjala, aunus, lyydi ja vepsä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINONEN, MARJA 1998: The postpositive particle *-to* of Northern Russian dialects, compared with Permic languages (Komi Zyryan). – *Studia Slavica Finlandensia* 15 s. 74–90.
- LINDSTEDT, JOUKO – SALMELA, ELINA 2020: Migrations and language shifts as components of the Slavic spread. – Tomáš Klír, Vít Boček & Nicolas Jansens (toim.), *New perspectives on the early Slavs and the rise of Slavic. Contact and migrations* s. 275–299. Empirie und Theorie der Sprachwissenschaft 6. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- MENDOZA, IMKE 2011: On demonstrative pronouns and the question of the article in 17th century Russian. – *Russian linguistics* 35 s. 245–265.
- NICHOLS, JOHANNA 1992: *Linguistic diversity in space and time*. Chicago: University of Chicago Press.
- SAARIKIVI, JANNE 2007: On the Uralic substrate toponymy of Arkhangelsk region. Problems of research methodology and ethnohistorical interpretation. – Janne Saarikivi & Ritva-Liisa Pitkänen (toim.), *Borrowing of place names in Uralian languages* s. 45–109. *Onomastica Uralica* 4. Debrecen: Debreceni Egyetem.
- SAARIKIVI, JANNE – LAVENTO, MIKA 2012: *Linguistics and archaeology. A critical view of an interdisciplinary approach with reference to the prehistory of Northern Scandinavia*. – Charlotte Damm & Janne Saarikivi (toim.), *Networks, interaction and emerging identities in Fennoscandia and beyond* s. 177–216. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia* 265. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SARHIMAA, ANNELI 1999: *Syntactic transfer, contact-induced change, and the evolution of bilingual mixed codes. Focus on Karelian-Russian language alternation*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SCHAEKEN, JOS 2012: *Stemmen op berkenbast. Berichten uit middeleeuws Rusland. Dagelijks leven en communicatie*. Leiden: Leiden University Press.
- STADNIK-HOLZER, ELENA 2006: Zur Frage nach der Herkunft der sog. postponierten Partikel in den nordrussischen Dialekten. – Juhani Nuorluoto (toim.), *The Slavicization of the Russian North. Mechanisms and chronology* s. 347–354. *Slavica Helsingiensia* 27. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- TIMBERLAKE, ALAN 2013: Culture and the spread of Slavic. – Balthasar Bickel, Lenore A. Grenoble, David A. Peterson & Alan Timberlake (toim.), *Language typology and historical contingency. In honor of Johanna Nichols* s. 331–355. Amsterdam: John Benjamins

Publishing Company.

- TRUBINSKIJ, V. I. 1970: Ob učastii postpozitivnoj časticy *to* v postroenii složnogo predloženiija po materialam pinežskih govorov. – *Severnoruskie govory* 1 s. 48–66.
- VAAHTERA, JOUNI 2009: *Ėvoljucija sistemy glasnyh fonem v nekotoryh russkih govorah Vologdskoj oblasti*. *Slavica Helsingiensia* 37. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- VAHROS, IGOR 1951: Der Artikel im Russischen. – *Neuphilologische Mitteilungen* 52 s. 30–44.
- VAILLANT, ANDRÉ 1977: *Grammaire comparée des langues slaves V. La syntaxe*. Paris: Klincksieck.
- VEENKER, WOLFGANG 1967: *Die Frage des finnougriſchen Subtrats in der russischen Sprache*. Uralic and Altaic Series 82. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- VLASTO, ALEXIS PETER 1986: *A linguistic history of Russia to the end of the eighteenth century*. Oxford: Clarendon Press.
- ZAJCEVA, MARIA I. – MULLONEN, MARIA I. 1969: *Obrazcy vepsskoj reči*. Leningrad: Nauka.

Chingduang Yurayong: *Postposed demonstratives in Finnic and North Russian dialects*. Helsinki: Helsingin yliopisto 2020. Väitöskirja on luettavissa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6692-0>.

Kirjoittajan yhteystiedot:
chingduang.yur@mahidol.ac.th